

**KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI SZAKTERÜLETI RÉSZ**

SZENTKOZMADOMBJA

Készült: Szentkozmadombja község településrendezési tervéhez

Megrendelő: Berczeli Emília építész

Készítette: dr. Kvassay Judit régész

2005. július 05.

Tartalomjegyzék:

1. A tanulmány tárgya	3
2. Törvényi környezet	3
3. Vizsgálat (értékfelmérés)	8
a.) történeti leírás, régészeti örökség	8
b.) természet, táj, tájhasználat ; településhálózat és településszerkezeti összefüggések	9
c.) védettségek	9
d.) az örökségi értékek elemzése	10
e.) területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében	10
4. Változtatási szándékok	10
a.) településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás	10
5.) Hatáselemzés a különböző hatásterületek kijelölésével (hatásvizsgálat és javaslatok)	11
a.) természeti táji hatások	11
b.) régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei	11
c.) folyamatok iránya, visszafordíthatósága	13
d.) kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei	14
Összefoglaló	14
Régészeti érintettség és a tervezés	15
A HÉSZ-be javasolt szövegrész	15
Nyilatkozat	17

Melléklet:

Szentkozmadombja község területén található régészeti érdekű területek

1. A tanulmány tárgya:

Szentkozmadombja Község Önkormányzata a jogszabályi előírásoknak megfelelően hosszú távra szóló Településrendezési Tervet készített. Ehhez a 2001. évi LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján kulturális örökségvédelmi hatástanulmány szükséges, mely a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet 5. § (2) bekezdés értelmében az 1997. évi LXXVIII. tv. 9. § (3) bekezdése alapján véleményezésre megküldendő tervek kötelező alátámasztó munkarésze. A jelen régészeti tanulmány a rendelkezésünkre bocsátott térképen jelölt területeket foglalja magába.

Jelen munkát a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A közölt adatok szerződéstől eltérő célra való felhasználása, a régészeti lelőhelyekre és a régészeti érdekű területekre vonatkozó adatok nyilvánosságra hozása vagy továbbadása harmadik fél számára csak a szerző engedélyével, a 17/2002. (VI.21.) NKÖM rendelet 7. §, valamint a 47/2001. (III.27.) Kormányrendelet szabályai szerint történhet.

2. Törvényi környezet:

(A vonatkozó hatályos jogszabályok és tartalmuk, azaz a régészettel érintett területeken követendő eljárás, jogok és kötelezettségek)

A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

2001. évi LXIV. törvény – örökségvédelmi törvény

1997. évi CXL. törvény, különösen a 38-49. § - múzeumi törvény

1996. évi LIII. törvény, kifejezetten a 23. és a 28. § - természetvédelmi törvény (táji értéként a halomsírok és a földvárak *ex lege* védelem alatt állnak)

1979. évi 2. törvényerejű rendelet – kulturális javak jogtalan átruházásáról

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet – szabálysértésekről

47/2001. (III. 27.) Kormányrendelet – múzeumokban folytatható kutatásról

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – örökségvédelmi bírságról
20/1999. (XII. 26.) NKÖM rendelet – szakfelügyelet rendjéről
1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet – szakemberek képzéséről
16/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hivatal eljárásrendjéről
17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – kulturális javak kiviteli szabályairól
18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – régészeti feltárásokról
4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hatástanulmányról
BTK vonatkozó paragrafusai (157, 216/b, 316, 324, 325. §) – örökségi értékek kárára elkövetett veszélyeztetés, rongálás, megsemmisítés

Általában a 2001. évi LXIV. törvény és végrehajtási rendeletei alapján kell eljárni. Ennek alapján a régészeti területeket három kategóriába lehet besorolni:

1. fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek
2. nyilvántartott régészeti lelőhelyek
3. régészeti érdekű területek.

1.) Védett régészeti területek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) pont

Védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató tevékenység végzéséhez a KÖH hatósági engedélye szükséges függetlenül az adott beruházást egyébként engedélyező államigazgatási szerv engedélyétől. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

Régészeti védelmet (fokozott és kiemelt védési besorolásban) bárki kezdeményezhet a KÖH területileg illetékes regionális irodájánál vagy a Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóságán. A védési eljárást a Hivatal folytatja le, a védelem kimondásáról a NKÖM dönt miniszteri rendelet formájában.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) és (4) bekezdés a) pontjai

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében minden az eddigi használatától eltérő hasznosításhoz, építkezéshez, a talaj bolygatásával járó tevékenység végzéséhez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (hatósági vagy szakhatósági) engedélye szükséges.

2001. évi LXIV. tv. 65. § (1) bekezdés

Az engedélyezési eljárás miatt célszerű már a tervezés előtt a Hivatal előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó kialakítása, stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges tervezést, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kiküszöbölhető vagy előre kalkulálható lesz.

2001. évi LXIV. tv. 22. § (1)-(2) bekezdések

A földmunkával járó fejlesztésekkel a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket – a (2) bekezdésben meghatározottak kivételével – el kell kerülni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tárni.

2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A régészeti feltáráshoz szükséges szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez általában a megyei, egyes területeken a helyi (városi) múzeum. A szerződés érvényességéhez a Hivatal jóváhagyása szükséges. Magát a feltárást bármelyik, a régészeti feltárások végzésére jogosult intézmény elvégezheti, amennyiben a szerződő felek erről megállapodásra tudnak jutni. A feltáráshoz jogosult intézményeket a 18/2001. (X.18.) NKÖM rendelet 2. § sorolja fel.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott a Hivatal hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem kalkulálható örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. A Hivatalnak a munka felfüggesztése esetén lehetősége van kártérítés fizetésére, kisajátítás kezdeményezésére, vagy régészeti védelem megindítására.

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 191/2001 Kormányrendelet

A régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 ezer forinttól 25 millió forintig terjedhet.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

2001. évi LXIV. tv. 7. § 14. pont

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Így ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kap.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §

Amennyiben ezeken a nem ismert vagy hivatalosan nem nyilvántartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli! A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a

munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltárással jogosult intézmény köteles állni.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg, amely nemesfémek esetében nem lehet kisebb a beszolgáltatott lelet nemesfémtartalmának piaci értékénél. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet

A Hivatal a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez vonatkozik egyrészt a már ismert lelőhelyekre, másrészt a nagyobb felületet érintő beruházásokra bármely területen. A tanulmány elkészítése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit részletesen tartalmazza a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet melléklete. Ugyanezen rendelet értelmében a hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező személy készítheti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl egyben nyilatkozik arról is, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

3. Vizsgálat (értékelés)

a.) történeti leírás, régészeti örökség

Szentkozmadombja községre vonatkozóan még nem készült községmonográfia, amely a település összes történeti, néprajzi és régészeti forrását feltárta, összefoglalta volna. A településen nagyobb területet érintő régészeti topográfia munka, régészeti terepbejárás nem volt. Így csak a település történetét illetően tudunk adatokat hozni, itt is csak a szórványosan rendelkezésre álló adatok használhatók. A nyilvántartásban ismert és lokalizálható régészeti lelőhely adat nem található, pedig a településen jelentős a megtelepedésre alkalmas területek száma, ezeket a régészeti érdekű területeket a térképmellékletre rajzoltuk fel. A régészeti lelőhelyek felkutatására az egész települést érintő teljes szisztematikus topográfiai terepbejárás munka lenne szükséges, ez azonban tanulmányunknak nem munkarésze. A rendelkezésünkre bocsátott terven feltüntetett fejlesztési területeken, helyszíni szemlét végeztünk.

Szentkozmadombja története

A név eredete: a falut temploma két védőszentjéről, Szent Kozma és Damján vértanúkról (Közel-keleti orvos-szentek) nevezték el. A mai névalak úgy keletkezett, hogy a Kozmadamján végződését helyhatározói ragnak fogták fel és elhagyták, az utótagba pedig népetimológiában beleértették a *domb* főnévnek birtokos személyragos alakját.

A vértanú orvos testvérpár tiszteletére három templomot is szenteltek az Árpád-korban Zala megyében: Nagykapornakon, a mai Kozmadombján és Szentkozmadombján. Kezdetben Kapornakot is nevezték védőszentjei után Kozmadamjan-nak, így az egyes településekre vonatkozó okleveles adatokat a történeti irodalom is gyakorta összekeveri. A fellelhető adatok szétválasztását tovább bonyolítja, hogy a Kapornak melletti Kozmadamjában és a tárgyalt Szentkozmadamjában egyaránt birtokosok voltak a Bezerédi család tagjai.

Szentkozmadombja első ismert írásos említése 1490-ből származik. Ekkor – feltehetően, hogy a többi, hasonló nevű falutól egyértelműen elkülönítsék – Tárnok Szentkozmadamjának nevezik. Akkori birtokosai, a Bezerédi család tagjai, Pölöskei Ördög Miklósnak zálogosították el itteni birtokrészüket. Az 1513. évi adólajstromban Órikozmadamján alakban szerepel. A szomszédos Tófejjel és Kerbővel (ma a Gutorföldéhez tartozó Görbő-pusztá) együtt említik, és kisnemesek – Szegi Péter, Elek Pál 1-1 portája adózik. 1550-ben Mihály nevezetű papja volt a Tárnoki Kozmadamjának. 1567-ben a szántói Botka testvérek a környéken (Tárnok, Szentgyörgy, Rokolyán, Vörösfalu) fegyverrel hatalmaskodtak. Eközben elfoglalták a Szent Kozma Domján faluban lévő, a Bezerédi testvérek kegyurasága alatt álló, hasonló nevű egyház szántóföldjét és kivágták egy 40 holdas erdő építésre alkalmas fáit. Ez a rablás indította el azt a hosszú pert, amely 1591-ben a két fél megegyezésével zárult. Hatvan év múlva, 1651-ben már pusztaként szerepel a falu: Bezerédi György mindenkinek, különösen a környékbelieknek és a szomszédoknak megtiltja, hogy Szent Kozmadomján pusztát bármi formában használják, vagy ott legeltessenek. Az elnéptelenedés azonban csak átmeneti volt, mert egy 1715-ben kelt összeírás szerint már ismét lakták néhányan.

b.) természet, táj, tájhasználat – településhálózat és településszerkezeti összefüggések

A település külterületén a mélyebben fekvő, patak menti közvetlen területek többnyire rét-legelő, a magasabb területek pedig szántó művelés alatt vannak, nem túl nagy az erdőterületek nagysága. Szentkozmadombja legjelentősebb vízfolyása az Észak-Dél irányú Bécsi-patak és a település nyugati határánál található szintén Észak-Dél irányban folyó Szigeti-patak. Szomszéd települések Zalatárnok, Tófej és Gutorföldre.

c.) védettségek

- régészetiileg védett területek:

A település közigazgatási határain belül külön rendeletben fokozottan vagy kiemelten régészetiileg védetté nyilvánított lelőhely nem található.

d.) az örökségi értékek elemzése

- nyilvántartott régészeti lelőhely és környezete:

Jelenleg nem ismerünk régészeti lelőhelyet, a nyilvántartásban nincsen régészeti lelőhely.

- régészeti érdekű terület:

Ide kell sorolni minden, az egykori és mai vízfolyások és nagyobb árkok mentén fekvő lankás domboldalak területét (lásd mellékelt térképen).

e.) területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggés rendszerében

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés, azon belül legjobban a szántás) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti. A régészeti érdekű területeken, vélhetően több régészeti lelőhely is található. Ezek pontosabb területeit csak egy szisztematikus régészeti topográfiai terepbejárási munkával lehetne megállapítani. Általánosságban megállapítható, hogy a régészeti lelőhelyeket a talajművelés súlyosan károsítja, és veszélyezteti.

4. Változtatási szándékok

a.) településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás

A rendelkezésre bocsátott településszerkezeti koncepció alapján a település területén jelentősnek mondható területhasználati változás van tervbe véve: lakóterületi bővülés, ipari gazdasági terület kialakítás, horgásztó kialakítás. A település északi határában jóléti tó és üdülőterületek. A két tó (Horgásztó és Jóléti tó) illetve környezete (Üdülőterület) és a falu keleti részében tervezett lakóterület fejlesztési területek régészeti érdekű területeket érintenek. A fejlesztési területeknél helyszíni szemlét tartottunk, a földeken többnyire gabona illetve kukorica található, jelen pillantban régészeti topográfiai terepbejárást nem lehetséges végezni, a területek így régészeti megfigyelésre alkalmatlanok.

5. Hatáselemzés a különböző hatásterületek kijelölésével (hatásvizsgálat és javaslatok)

a.) természeti, táji hatások

A régészeti lelőhelyekre új természeti vagy táji hatások nem várhatók.

b.) régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

Beruházást megelőző régészeti kutatás minden területen lehetséges. A helyi, önkormányzat által rendeletben kimondott régészeti védelemnek csak abban az esetben van értelme és létjogosultsága, ha az egyes területek számára az éppen hatályos jogszabályokban biztosítottnál erősebb védelmet garantál. Ez különösen a régészeti érdekű területek esetében jelenthet átmeneti megoldás arra az időszakra, amíg az érintett terület régészeti lelőhellyel való érintettsége egyértelműen kiderül. A településen helyi védelemre jelenleg nem javasolunk területeket.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, továbbá minden olyan esetben, amikor váratlanul régészeti lelet vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt (KÖH) értesíteni kell (ez utóbbi esetben a területileg illetékes múzeum értesítésével párhuzamosan). A beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia. A váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások jelentős időkiesést okozhatnak egy-egy beruházás során. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során a régészeti pluszköltségek tervezése.

Szentkozmadombja esetében is jelentős részt a község külterületein vannak régészeti érdekű területekkel érintett telkek, ezen területek részben szántók. A lelőhelyek megmaradása nagyban függ attól, hogy a jelenlegi veszélyeztetés (a rendszeres talajbolygatás) folytatódik-e, vagy a lelőhellyel érintett földrészteteken más, bolygatással nem járó művelésre vagy hasznosításra térnek át. A szántás – különösen a mélyszántás, a talajlazítás – folyamatos állagromlást okoz az érintett területeken, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig teljes megsemmisüléssel

fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása olyan módon, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja: javasolt a gyep művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés utáni kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása. A gyep, rét, legelő művelések a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Fentiek természetesen az ismertté váló régészeti lelőhelyekre vonatkoznak.

Bármilyen újabb beruházás (pl. alagsővezés, meliorizálás, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag-, vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépítés, stb.) jelentős károkat okozhat a lelőhelyeken, ezért ezek a tevékenységek minden esetben a Hivatal előzetes szakhatósági engedélyéhez kötöttek. A Hivatal saját hatáskörében mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban ezek alapján engedélyezi, kikötésekkel (pl. a beruházó költségére történő megelőző feltárás vagy régészeti felügyelet elrendelésével) engedélyezi, vagy elutasítja az engedélykérelmet. A lelőhelyekkel érintett területeken az ipari vagy építési területek kijelölését mellőzni kell. A két tó (Horgásztó és Jóléti tó) illetve környezete (Üdülőterület) és a falu keleti részében tervezett lakóterület fejlesztési területek régészeti érdekű területeket érintenek. Ezeknél a fejlesztési területeknél helyszíni szemlét tartottunk, a területeken többnyire gabona illetve kukorica található. A vegetációk miatt régészeti megfigyelést, topográfiai terepbejárást jelen pillanatban nem lehet végezni, ugyanakkor elképzelhető, hogy van/vannak a területen régészeti lelőhely/ek, mivel megtelepedésre nagyon alkalmas területekről van szó. Javasoljuk a vegetáción kívüli időszakban a régészeti terepbejárások elvégzését, jóval a tervezett beruházások előtt, hogy a további esetleges intézkedéseket/munkálatokat időben el lehessen végezni.

Előzetes hozzájárulás nélkül földmunka vagy fatelepítés nem végezhető. A kert, szőlő, vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyre nézve, ugyanis a szőlő és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. rigolírozás, szőlőirtás, új

ültetvény telepítése, fásítás, tuskózás) a lelőhelyek részbeni bolygatásával vagy megsemmisítésével járhatnak. E tevékenységeket ezért lehetőleg kerülni kell. A jelenlegi területhasználatok módosításához ezért javasolt a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzése. A belterületi, vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, melyek a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygatják (pl. ház-, pince-, vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, fásítás, szőlőtelepítés, árokásás, útépítés, stb.), ugyancsak veszélyeztető forrásnak minősülnek.

Egy-egy nagyobb területet érintő bármely beruházás esetén célszerű külön hatásvizsgálat készíttetése. A légifotó, az adott teljes felületet érintő szisztematikus terepbejárás, geofizikai felmérés alkalmazásával a lelőhelyek kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített hatásvizsgálat révén ugyanis elkerülhető, hogy a terv az engedélyezési fázisban a Hivatal által elutasításra, vagy nem várt mértékben módosításra kerüljön. A hatásvizsgálat beruházó általi elkészíttetését ugyanakkor a Hivatal is elrendelheti. Egy-egy konkrét tervezés megkezdésekor ezért mindenképp értesíteni kell a KÖH területileg illetékes irodáját.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen is leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

c.) folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelentik a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható lenne, ha a területeken a talajművelést a már felvázolt módon megváltoztatnák. Ehhez a települési Önkormányzat, a szakemberek (KÖH, Megyei Múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik, és előbb vagy utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

d.) kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A jogszabályok nem írnak elő kárenyhítési vagy ellentételezési kötelezettséget arra az esetre, ha egy terület tulajdonosát az előírások vagy a jogszabályból eredő kötelezettségei miatt hátrányok érik. Ugyanakkor a kárpótlás lehetőségét nem is zárja ki semmi, így ez minden esetben az érintett felek megegyezésétől függ.

Összefoglaló

A település területén régészeti topográfiai munka nem volt, régészeti lelőhelyet nem ismerünk. Minden bizonnyal egy szisztematikus topográfiai munka során a régészeti érdekű, megtelepedésre rendkívül alkalmas folyó- és patak völgyekben, több jelentős, különböző korú régészeti lelőhely lenne lokalizálható. A rendelkezésre bocsátott településszerkezeti koncepció alapján a település területén jelentősnek mondható területhasználati változás van tervbe véve: lakóterületi bővülés, ipari gazdasági terület kialakítás, horgásztó kialakítás... A település északi határában jóléti tó és üdülőterületek. A két tó (Horgásztó és Jóléti tó) illetve környezete (Üdülőterület) és a falu keleti részében tervezett lakóterület fejlesztési területek régészeti érdekű területeket érintenek. Ezeknél a fejlesztési területeknél helyszíni szemlét tartottunk, a területeken többnyire gabona illetve kukorica található. A vegetációk miatt régészeti megfigyelést, topográfiai terepbejárást jelen pillanatban nem lehet végezni, ugyanakkor elképzelhető, hogy van/vannak a területen régészeti lelőhely/ek, mivel megtelepedésre nagyon alkalmas területekről van szó. Javasoljuk a vegetáción kívüli időszakban a régészeti terepbejárások elvégzését, jóval a tervezett beruházások előtt, hogy a további esetleges intézkedéseket/munkálatokat időben el lehessen végezni.

A régészeti területek megőrzése elkerülhetetlen feladat, s ezért a legtöbbet és a leghatékonyabban a község lakói és vezetése tehetnek.

Régészeti érintettség és a tervezés:

A talaj bolygatásával járó tevékenységek során régészeti szempontból kiemelten vizsgálendő területek általában véve a tervezett aszfaltos utak építésével érintett területek, belterületbe vonni kívánt új területek, ipari hasznosításra kiszemelt területek, egyéb beépítésre szánt területek, ill. az erdősíteni vagy vízzel elárasztani tervezett földrészletek. Ezeken a területeken beruházás tervezése esetén, már a tervezés legelején javasolt a Hivatal előzetes állásfoglalásának beszerzése. Ebben a hivatal nyilatkozni tud arról, hogy az érintett területen időközben vett-e nyilvántartásba régészeti lelőhelyet, illetve, hogy az adott beruházás megvalósításához hozzá fog-e járulni, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. A Hivatal állásfoglalásának kialakításához a 4/2003. (II.20.) NKÖM rendelettel összhangban elrendelheti örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését.

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A község területén időközben előkerülő lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségről időben meggyőződni. A régészeti érdekű területeken bármilyen tevékenység tervezése során javasolt a Hivatal megkeresése.

A HÉSZ-be javasolt szövegrész:

„Régészeti érintettség esetén a 2001. évi LXIV. törvény és a hozzá kapcsolódó végrehajtási rendeletek alapján kell eljárni.

A fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyeken a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal az egyéb eljáró szervtől függetlenül is hatóság.

Minden nyilvántartott régészeti lelőhelyet érintő, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató tevékenység esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes (szakhatósági) engedélyének beszerzése szükséges.

A régészeti érdekű területeken tervezett munkálatok esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt véleményező szervként be kell vonni még a tervezés fázisában.

Minden olyan esetben, amikor lelet vagy jelenség kerül elő, a területileg illetékes múzeumot és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt értesíteni kell.

A nagy felületeket érintő beruházások előtt a Hivatal hatásvizsgálat készítését írhatja elő.

A régészeti örökséget érintő egyéb kérdésekben a rendezési tervhez készített hatástanulmányban foglaltak az irányadók.”

NYILATKOZAT

Alulírott, **dr. Kvassay Judit**, régész, nyilatkozom, hogy a 4/2001 (II. 20.) NKÖM rendelet 6. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti előírásnak megfelelően szerepelek az adott örökségvédelmi területre vonatkozó szakértői névjegyzékben, valamint a nevezett jogszabályi hely (2) bekezdésében foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: 417/1979 (ELTE-BTK)

Szakértői engedély száma: 2.2.2/17/2002.

Névjegyzéki sorszáma: Sz-32/2002. (NKÖM)

Az általam ellenjegyzett örökségvédelmi hatástanulmány (Szentkozmadombja), illetve annak általam jegyzett részei az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készültek, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

2005. július 05.

dr. Kvassay Judit

régész